

Εμφύκωση στην τάξη

Αναστασία Δημητρίου
Βικτώρια Λαγοπούλου
Βασιλική Νικολάου

Β' μέρος

Κλειδιά και Αντικείμενα

Η πράξη συγχρηματοδοτείται κατά 80% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και κατά 20% από Εθνικούς Πόρους.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΠΑΙΔΩΝ
Κλειδιά και Αντικλειδιά

Διδακτική Μεθοδολογία

Εμφύχωση στην τάξη

(μέρος Β)

Αναστασία Δημητρίου
Βικτωρία Λαγοπούλου
Βασιλική Νικολάου

ΥΠΕΠΘ
Πανεπιστήμιο Αθηνών
Αθήνα 2007

Μέτρο 1.1. ΕΠΕΑΕΚ II

Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων

Β' έκδοση: 2007

Α' έκδοση: 2002

Επιστημονική υπεύθυνη της σειράς
«Κλειδιά και Αντικλειδιά»

Αλεξάνδρα Ανδρούσου

*Οι **Αναστασία Δημητρίου**, **Βικτωρία Λαγοπούλου** και **Βασιλική Νικολάου** είναι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, επιμορφώτριες σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και συγγραφείς βιβλίων διδασκαλίας της γλώσσας για τη μειονοτική εκπαίδευση.*

Κλειδιά και Αντικλειδιά

Είναι άραγε δυνατόν να δουλέψει κανείς αποτελεσματικά σε ένα απομονωμένο, ορεινό χωριό της Θράκης, όταν νιώθει αδυναμία επικοινωνίας λόγω γλώσσας; Πώς βρίσκει ένας εκπαιδευτικός ισορροπία ανάμεσα στους κανόνες του σχολικού θεσμού, στις απαιτήσεις των εξετάσεων, στα περιεχόμενα του αναλυτικού προγράμματος και στις ανάγκες των παιδιών; Πώς διδάσκει κανείς ελληνικά, όταν πάνω από τα μισά παιδιά στην τάξη είναι αλλόγλωσσα; Υπάρχουν τρόποι να κινητοποιήσουμε τα παιδιά ώστε να ενδιαφερθούν για το σχολείο; Πώς αξιολογούμε εάν οι μαθητές έμαθαν ή όχι ιστορία; Αντέχεται η σιωπή των μαθητών από το δάσκαλο; Πώς διορθώνουμε τα λάθη των παιδιών; Πώς επικοινωνούμε σε μια σχολική τάξη; Υπάρχει χώρος για ευχαρίστηση στο σημερινό σχολείο;

Τα παραπάνω ερωτήματα και πολλά άλλα απασχολούν τους εκπαιδευτικούς και συνδέονται άμεσα με την καθημερινή διδακτική τους πράξη. Κάθε τάξη ορίζεται ως συνάντηση υποκειμένων με διαφορετική το καθένα προσωπική ιστορία που καλούνται να δράσουν σε ένα ενιαίο πλαίσιο. Αυτή η συνάντηση δεν είναι εύκολη ούτε ανέ-

φελη και δεν υπακούει σε προδιαγεγραμμένους κανόνες. Αντιθέτως, είναι γεμάτη συγκρούσεις, δυσκολίες, συγκινήσεις, απογοητεύσεις, ικανοποιήσεις και δημιουργεί συνεχώς νέα ερωτήματα που αναζητούν απαντήσεις.

Τα Κλειδιά και Αντικλείδια δεν πρόκειται να αποπειραθούν να δώσουν απαντήσεις, αλλά *εργαλεία* που θα επιτρέψουν στους αναγνώστες/χρήστες τους να συνθέσουν τις δικές τους λύσεις που αντιστοιχούν στη δική τους πραγματικότητα. Αυτό βασίζεται στην αρχή ότι η σχολική πραγματικότητα είναι πολύπλοκη, δυναμική, απρόβλεπτη και κυρίως μοναδική. Άρα, δεν υπάρχει μία μόνο λύση, μία συνταγή μαγική που λύνει τα προβλήματα. Κάθε εκπαιδευτικό πλαίσιο έχει τις δικές του παραμέτρους που πρέπει πριν από όλα να εντοπιστούν για να αναζητηθούν στη συνέχεια οι κατάλληλες λύσεις.

Τα Κλειδιά και Αντικλείδια είναι *εργαλεία ανάγνωσης* της σχολικής πραγματικότητας. Δηλαδή, κάθε κείμενο που έχετε στα χέρια σας αποτελεί μια προσπάθεια σύντομης απάντησης σε ένα ερώτημα (π.χ. πώς μαθαίνουν τα παιδιά;) από τη σκοπιά μιας επιστημονικής προσέγγισης (π.χ. της γνωστικής ψυχολογίας). Μπορεί ωστόσο σε άλλο κείμενο να συναντήσετε απάντηση στο ίδιο ερώτημα από διαφορετική επιστημονική σκοπιά (π.χ. την

κοινωνιολογία). Τα κείμενα, γραμμένα από εκπαιδευτικούς και πανεπιστημιακούς διάφορων ειδικοτήτων, ακολουθούν την ίδια δομή: ξεκινούν από μια σκηνή σε ένα σχολικό πλαίσιο, αναλύουν τι συμβαίνει και ύστερα διατυπώνουν απαντήσεις στηριγμένες σε μία επιστήμη. Δηλαδή, με αφετηρία την εκπαιδευτική *πράξη*, περνούν μέσα από μια διαδικασία ανάλυσης και σύνθεσης από τη *θεωρία*, για να καταλήξουν στα χέρια σας σαν *κλειδιά* για τη δική σας διδακτική πρακτική.

Τα κείμενα συνδέονται λειτουργικά μεταξύ τους γιατί καθένα αναδεικνύει και μια ξεχωριστή ψηφίδα από την πραγματικότητα της εκπαιδευτικής πράξης. Μελετώντας και δουλεύοντας πάνω στον τρόπο με τον οποίο τα κείμενα συνδέονται μεταξύ τους, φανταστήκαμε πολλά από τα κλειδιά που μπορούν να ξεκλειδώσουν πολλά από τα φαινόμενα που αναλύουμε. Ωστόσο, μόνο εσείς μπορείτε να κατασκευάσετε τα αντικλειδιά που έχουν νόημα τη συγκεκριμένη στιγμή για το δικό σας πλαίσιο, που κάνουν... κλικ και ανοίγουν μια «πόρτα» που οδηγεί σε δικές σας λύσεις.

Αυτή η πολυπρισματική, διεπιστημονική προσέγγιση της καθημερινής εκπαιδευτικής πράξης είναι προφανές ότι χρησιμοποιεί ως έναυσμα μια ευρεία ποικιλία αναφορών

σε σχολικές πραγματικότητες: τάξεις στην πόλη, στο βουνό, μονοθέσια σχολεία, μειονοτικά σχολεία της Θράκης, σχολεία με πολλούς αλλόγλωσσους μαθητές, σχολεία σημερινά, στην Ελλάδα και αλλού, άλλοτε και τώρα. Είναι κοινή πεποίθηση όλων όσοι συμμετέχουμε σε αυτή τη σειρά ότι συχνά βοηθάει να αναγνώσει κανείς τη δική του εκπαιδευτική πραγματικότητα βλέποντας κάτι ανάλογο που συμβαίνει σε μια άλλη τάξη, σε ένα άλλο πλαίσιο, ώστε μέσα από την ανάλυση και την κατανόησή του να μεταφέρει την εμπειρία αυτής της γνώσης στη δική του πραγματικότητα, στο δικό του πλαίσιο. Η απόσταση από τα δικά μας πράγματα τελικά βοηθάει να τα καταλάβουμε καλύτερα.

Τρεις θεματικές ενότητες, η *Διδακτική Μεθοδολογία*, το *Κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο της εκπαίδευσης* και τα ζητήματα *Ταυτότητας και Ετερότητας*, αποτελούν τον καμβά πάνω στον οποίο, μέσα από διαφορετικές επιστημονικές προσεγγίσεις, προσπαθούμε να απαντήσουμε στα ερωτήματα της καθημερινής εκπαιδευτικής πρακτικής. Δεν κρύβουμε τις δυσκολίες ούτε αποσιωπούμε τα όρια των προτάσεων που κάνουμε και δεν πιστεύουμε ότι η ευθύνη για τις λύσεις είναι μόνο στα χέρια των εκπαιδευτικών. Υποστηρίζουμε όμως ότι μπορούν οι εκπαιδευτικοί να πάρουν στα χέρια τους τα εργαλεία που

θα τους επιτρέψουν να καταλάβουν καλύτερα το πλαίσιο μέσα στο οποίο εργάζονται, να το βελτιώσουν και να αντλήσουν ικανοποίηση από τη δουλειά τους.

Τα Κλειδιά και Αντικλειδιά ευτύχησαν να συναντήσουν στη διαδρομή τους άξιους τεχνίτες που τόσο στην έντυπη όσο και στην ηλεκτρονική μορφή τα έκαναν ανθεκτικά, λειτουργικά και... έτοιμα να ξεκλειδώσουν. Τους ευχαριστώ όλους και όλες θερμά.

Αλεξάνδρα Ανδρούσου
Εκπαιδευτική Ψυχολόγος
Νοέμβριος 2002

Από τη σειρά «Κλειδιά και Αντικλειδιά» κυκλοφορούν τα βιβλία:

θεματικό πεδίο *Διδακτική Μεθοδολογία*

- *Διδάσκοντας ιστορία*
Αβδελά Ε.
- *Κίνητρο στην εκπαίδευση*
Ανδρούσου Α.
- *Ανάγνωση και ετερότητα*
Αποστολίδου Β.
- *Εμπύχωση στην τάξη (Α' και Β' μέρος)*
Δημητρίου Α., Λαγοπούλου Β., Νικολάου Β.
- *Κοινωνικό πλαίσιο και διδακτική πράξη*
Ζωγραφάκη Μ.
- *Η επικοινωνιακή προσέγγιση του γλωσσικού μαθήματος*
Ιορδανίδου Α., Σφυρόερα Μ.
- *Δημιουργικές δραστηριότητες και διαδικασίες μάθησης*
Κουτσούρη Α.
- *Για τη μέθοδο project*
Μάγος Κ.
- *Μαθαίνοντας και διδάσκοντας μαθηματικά*
Σακονίδης Χ.
- *Διαθεματική προσέγγιση της γνώσης*
Σφυρόερα Μ.
- *Διαφοροποιημένη παιδαγωγική*
Σφυρόερα Μ.
- *Η επεξεργασία της εικόνας στη σχολική τάξη*
Σφυρόερα Μ.
- *Το λάθος ως εργαλείο μάθησης και διδασκαλίας*
Σφυρόερα Μ.

- *Φυσικές Επιστήμες: διδασκαλία και εκπαίδευση*
Τσελφές Β.
- *Μουσική στο σχολείο*
Τσιρίδης Π.
- *Διδασκαλία και αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών*
Χοντολίδου Ε.
- *Διδασκαλία σε ομάδες*
Χοντολίδου Ε.
- *Η επανατροφοδότηση των μαθητών στα γραπτά τους κείμενα*
Χοντολίδου Ε.

θεματικό πεδίο Κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο της εκπαίδευσης

- *Κοινωνικές ανισότητες στο σχολείο*
Ασκούνη Ν.
- *Οικογένεια και σχολείο*
Δραγώνα Θ.
- *Στερεότυπα και προκαταλήψεις*
Δραγώνα Θ.
- *Η μη λεκτική επικοινωνία στο σχολείο*
Κούρτη Ε.
- *Πολιτισμός και σχολείο*
Πλεξουσάκη Ε.
- *Η μειονοτική εκπαίδευση της Θράκης*
Τσιτσελίκης Κ.
- *Γλώσσα του σπιτιού και γλώσσα του σχολείου*
Φραγκουδάκη Α.
- *Η εθνική ταυτότητα, το έθνος και ο πατριωτισμός*
Φραγκουδάκη Α.
- *Η ικανότητα του λόγου και η γλωσσική διδασκαλία*
Φραγκουδάκη Α.

Θεματικό πεδίο *Ταυτότητες και Ετερότητες*

- *Ετερογένεια και σχολείο*
Ανδρούσου Α., Ασκούνη Ν.
 - *«Εμείς» και οι «άλλοι»: εμπειρίες εκπαιδευτικών*
Δημητρίου Α., Λαγοπούλου Β., Πετρίδης Τ.
 - *Ταυτότητα και εκπαίδευση*
Δραγώνα Θ.
 - *Επικοινωνία και ταυτότητες σε μια πολύγλωσση οικογένεια*
Μανουσοπούλου Α.
 - *Γλωσσική ετερότητα στην Ελλάδα*
Μπαλτσιώτης Λ.
 - *Ταυτότητες και λογοτεχνία στο σχολείο*
Χοντολίδου Ε.

 - *Δημιουργώντας γέφυρες*
Ανδρούσου Α., Πανούτσος Α.
-

Για περισσότερα «Κλειδιά και Αντικλειδιά»:

www.kleidiakaiantikleidia.net

Παραδείγματα εμπύχωσης μέσα από μια διαθεματική προσέγγιση

Μεταφορικά μέσα

Αυτή η θεματική ενότητα απευθύνεται σε μεγαλύτερα παιδιά (Γ' και Δ' δημοτικού). Την επιλέξαμε διότι τα μεταφορικά μέσα είναι ένα θέμα που δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να επικοινωνήσουν πέρα από τα όρια του οικείου και γνώριμου περιβάλλοντός τους και έτσι να διευρύνουν τις γνώσεις τους. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επεξεργαστεί θέματα που σχετίζονται με τα μαθήματα της Γλώσσας, της Μελέτης Περιβάλλοντος, της Ιστορίας και των εικαστικών. Στόχος του εκπαιδευτικού σχεδιασμού είναι να μάθουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ότι τα μεταφορικά μέσα μάς βοηθούν να επικοινωνήσουμε με όλο τον κόσμο. Μαθαίνοντας τη χρήση και την ιστορία διάφορων μεταφορικών μέσων στόχος είναι επίσης να κατανοήσουν τα παιδιά ότι αυτά αποτελούν σημαντικό στοιχείο κάθε πολιτισμού. Παράλληλα, μπορούν να γνωρίσουν τη διαδικασία που απαιτείται για να ταξιδέψει κανείς με ένα μαζικό μέσο μεταφοράς και να μάθουν να χρησιμοποιούν το χάρτη. Από την άλλη, χρησιμοποιώντας διάφορες μορφές έντυπου λόγου (π.χ. ταξιδιωτικά φυλλάδια και οδηγούς, πίνακες δρομολογίων, εισιτήρια) μαθαίνουν να διαχειρίζονται τις πληροφορίες και να επεξεργάζονται καλύτερα τη γλώσσα. Τέλος, μαθαίνουν να συνεργάζονται καταθέτοντας στην ομάδα εμπειρίες και γνώσεις σχετικές με το θέμα.

Με ποια μέσα και με ποιους τρόπους

Δουλεύοντας με θεματικές ενότητες ο/η εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί πολλαπλά εποπτικά μέσα και ενισχύει το κομμάτι της εμπύχωσης στην τάξη, χρησιμοποιώντας διάφορες παιδαγωγικές τεχνικές (δραματοποίηση, κατασκευές, μουσική και τραγούδια, παιχνίδι). Ας δούμε αναλυτικά παρακάτω ένα συγκεκριμένο παράδειγμα¹ πάνω στη θεματική ενότητα «Μεταφορικά μέσα».

- Ο εκπαιδευτικός προετοιμάζεται για να παίξει με τα

¹ Το παράδειγμα αυτό μπορεί να βασιστεί στα εξής βιβλία και εκπαιδευτικό υλικό του *Προγράμματος Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων*, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2000:

- Β' τάξη: *Ο Θωμάς φεύγει*, 2ο βιβλίο,
- Γ' τάξη: *Ο κρυμμένος θησαυρός*, 1ο βιβλίο,
- Δ' τάξη: *Χιονοϊστορίες*, 2ο βιβλίο,
- *Τα προϊόντα στην αγορά*,
- *Ένα μήνυμα σου στέλνω*,
- *Να 'χαμε και τι να 'χαμε*,
- *Εδώ, εκεί κι αλλού*,
- *Μ' ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη*,
- *Εμπορικοί δρόμοι*,
- *Στο παζάρι*,
- *Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 μέρες*,
- *Μια μέρα δρόμος*,
- *Οδηγίες για τη Β' τάξη*, βιβλίο δασκάλου,
- *Οδηγίες για τη Γ' τάξη*, βιβλίο δασκάλου,
- Βιντεοταινία: «Με αγάπη από τη Σύρο».

παιδιά το παιχνίδι του «κρυμμένου θησαυρού». Φέρνει κάποια μεταφορικά μέσα σε φωτογραφία ή σε μινιατούρα-παιχνίδι (π.χ. ποδήλατο, λεωφορείο, τρένο, αεροπλάνο, πλοίο) και τα κρύβει σε διάφορα σημεία στην τάξη ή στην αυλή. Φτιάχνει οδηγίες (σε κείμενο ή σε χάρτη) για καθένα από αυτά, σχετικά με το πώς θα φτάσουν τα παιδιά στην ανακάλυψη αυτών των στοιχείων. (Οδηγίες για το παιχνίδι του «κρυμμένου θησαυρού» ο εκπαιδευτικός μπορεί να βρει και στη σελίδα 28, δραστηριότητα 2, των *Οδηγιών για τη Γ' τάξη*, βιβλίο δασκάλου.) Βάζει τις οδηγίες σε φακέλους και με κάποια ευκαιρία (διάλειμμα, ελεύθερη ώρα) καλεί τα παιδιά να παίξουν το παιχνίδι του «κρυμμένου θησαυρού». Χωρίζει τα παιδιά σε ομάδες και τους μοιράζει τους φακέλους. Στην περίπτωση του μονοθέσιου σχολείου δίνει στα παιδιά έναν ή δύο φακέλους με οδηγίες για περισσότερα από ένα αντικείμενα. Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού ο εκπαιδευτικός ενθαρρύνει και βοηθά τα παιδιά, παίζοντας και αυτός μαζί τους. Μόλις οι ομάδες ανακαλύψουν τον «κρυμμένο θησαυρό» τον φέρνουν στην τάξη. Συζητούν για το ποια από αυτά τα μεταφορικά μέσα αναγνωρίζουν, τι ξέρουν για αυτά και αν έχουν ταξιδέψει με κάποια από αυτά.

- Στη συνέχεια, κάθε παιδί γράφει σε χαρτί του μέτρου ένα ή περισσότερα από τα μεταφορικά μέσα, σε μορφή λίστας. Συμπληρώνουν τη λίστα με όσα ακόμη ξέρουν (μηχανοκίνητα και ζώα) και με άλλα που βρίσκουν στα βιβλία *Χιονοϊστορίες* (σελίδες 52-53) και *Τα προϊόντα στην αγορά* (σελίδα 30). Ο εκπαιδευτικός γράφει τον τίτλο «Μεταφορικά μέσα» και συζητά με τα παιδιά για τη σημασία τους, την αξία τους, το πόσο γρήγορα κινούνται. Αν τα παιδιά έχουν ανάλογα βιώματα

απαντούν τα ίδια, διαφορετικά ο εκπαιδευτικός περιγράφει προσωπικά του βιώματα. Μετά από αυτήν τη συζήτηση κάνουν τη δραστηριότητα των σελίδων 54-55 του βιβλίου *Χιονοϊστορίες*.

Με το παιχνίδι του «κρυμμένου θησαυρού» και το χωρισμό τους σε ομάδες ο εκπαιδευτικός δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες ώστε τα παιδιά να κινητοποιηθούν, να συνεργαστούν και να συζητήσουν με βάση τα βιώματα τα δικά τους ή του εκπαιδευτικού για αυτό το θέμα. Μαθαίνουν καλύτερα τα μεταφορικά μέσα (την αξία, τη χρήση και την ταχύτητα που μπορούν αυτά να αναπτύξουν), εξοικειώνονται και με άλλα, άγνωστα σε αυτά, μεταφορικά μέσα, καλύπτοντας έτσι τη σχετική ύλη στο μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος. Στη Γλώσσα δουλεύουν προφορικά και γραπτά τα παραθετικά των επιθέτων (μονολεκτικά και περιφραστικά).

- Στη συνέχεια, όλοι μαζί χωρίζουν στον πίνακα τα μεταφορικά μέσα σε τρεις ομάδες: αυτά που κινούνται στη στεριά, στη θάλασσα και στον αέρα. Κόβουν φωτογραφίες μεταφορικών μέσων από περιοδικά ή τα ζωγραφίζουν και τα κολλάνε αντίστοιχα σε τρία κομμάτια χαρτί του μέτρου. Συμπληρώνουν το κολάζ της στεριάς ζωγραφίζοντας δρόμους, βουνά, χωριά, το κολάζ της θάλασσας με κύματα και γλάρους και το κολάζ του αέρα με σύννεφα, πουλιά κ.λπ.
- Διαβάζουν τα κείμενα και παρατηρούν τις εικόνες από τις σελίδες 33-43 του βιβλίου *Ένα μήνυμα σου*

στέλνω, από όπου παίρνουν πληροφορίες για την ιστορία και την εξέλιξη των μεταφορικών μέσων της στεριάς, της θάλασσας και του αέρα, στο πέρασμα των αιώνων. Ζωγραφίζουν σε τρεις λωρίδες χαρτιού την εξέλιξη του αυτοκινήτου, του καραβιού και του αεροπλάνου όπως τη γνώρισαν στο βιβλίο προσθέτοντας και το αυτοκίνητο, το καράβι και το αεροπλάνο του μέλλοντος (μετά από πολλά χρόνια).

(Η θεματική ενότητα μπορεί να συνεχιστεί προς άλλη κατεύθυνση, αυτή των εμπορικών δρόμων στη σημερινή εποχή και των εμπορικών δρόμων στην αρχαιότητα και στην προϊστορία, σελίδες 4-9 και σελίδες 37-46, αντίστοιχα, του βιβλίου *Οι εμπορικοί δρόμοι*.)

Μέσα από αυτές τις δραστηριότητες ο εκπαιδευτικός διδάσκει στην Ιστορία και στη Μελέτη περιβάλλοντος την εξέλιξη γνωστών μεταφορικών μέσων, τα τοποθετεί στις ανάλογες ιστορικές περιόδους και τα συνδέει με την καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Τα παιδιά κάνουν λογικές υποθέσεις και καταλήγουν σε συμπεράσματα για το πώς θα είναι τα μεταφορικά μέσα στο μέλλον. Συνεργάζονται και φτιάχνουν το κολάζ. Έτσι, χρησιμοποιούν με δημιουργικό τρόπο τις πληροφορίες που πήραν για να εντάξουν τα μεταφορικά μέσα στο χώρο στον οποίο αυτά κινούνται.

- Στη συνέχεια, τα παιδιά ακούνε από την κασέτα *Να 'χαμε και τι να 'χαμε* το τραγούδι «Το ταξίδι». Συζητούν για το ποίημα με βάση τη σελίδα 20 του ομώνυμου βιβλίου. Ο εκπαιδευτικός τούς λέει να υπογραμμίσουν

στο βιβλίο τους τα μεταφορικά μέσα και να κυκλώσουν τις περιοχές που αναφέρονται. Ψάχνουν στο χάρτη της Ελλάδας αυτές τις περιοχές και τις σημειώνουν, βάζοντας μία πινέζα. Κάνουν τις διαδρομές με κλωστές πάνω στο χάρτη και γράφουν το μεταφορικό μέσο που χρησιμοποίησαν κάθε φορά. Συζητούν για το πόσο εφικτό είναι να γίνουν αυτές οι διαδρομές με αυτά τα μεταφορικά μέσα και καταλήγουν σε λογικά συμπεράσματα: π.χ. δεν πηγαίνεις με πατίνι στην Ξάνθη, αλλά με λεωφορείο ή αυτοκίνητο.

(Η θεματική ενότητα μπορεί να συνεχιστεί προς άλλη κατεύθυνση, αυτή του ταξιδιού των πουλιών, σελίδες 27-29, 36-37 του βιβλίου *Μια μέρα δρόμος*.)

Με αυτό το χιουμοριστικό τραγούδι τα παιδιά χαίρονται, αλλά και προβληματίζονται για το πόσο «λογικό» είναι το περιεχόμενό του. Ασκοούνται στη μουσικότητα της γλώσσας, στην ανάγνωση και κατανόηση του περιεχομένου. Τέλος, χρησιμοποιούν το χάρτη για να τεκμηριώσουν τις απαντήσεις τους.

- Ο εκπαιδευτικός συζητά με τα παιδιά για τα φανάρια, τη χρησιμότητά τους για πεζούς και αυτοκίνητα και τη λογική της λειτουργίας τους (με τη βοήθεια των εικόνων της σελίδας 8 του βιβλίου *Μ' ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη* και των σελίδων 31-32 του βιβλίου της Β' τάξης *Ο Θωμάς φεύγει*). Αν τα παιδιά μένουν σε χωριό, συζητάνε τους λόγους για τους οποίους στην περιοχή τους δεν υπάρχουν φανάρια. Λένε δικές τους εμπειρίες από ατυχήματα ή ο εκπαιδευτικός αφηγείται μια σχετική εμπειρία και συζητούν για τους κανό-

νες κυκλοφοριακής αγωγής. Παίζουν στην αυλή το παιχνίδι «πεζοί και αυτοκίνητα» (όπως περιγράφεται στη σελίδα 83, δραστηριότητα 1, των *Οδηγιών για τη Β' τάξη*, βιβλίο δασκάλου).

(Η θεματική ενότητα μπορεί να συνεχιστεί προς την κατεύθυνση της ρύπανσης του περιβάλλοντος, σελίδες 8-11 του βιβλίου *Μ' ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη*.)

Με αυτές τις δραστηριότητες ο εκπαιδευτικός διδάσκει μελέτη περιβάλλοντος. Επειδή πολλά παιδιά μπορεί να μην έχουν εμπειρίες από αυτοκίνητα και μεγάλες πόλεις, ο εκπαιδευτικός μέσα από το θεατρικό παιχνίδι, τις πληροφορίες που δίνει, αλλά και την κατάθεση προσωπικών του εμπειριών, προσπαθεί να τα κινητοποιήσει, παρέχοντας κάποιο έναυσμα κατανόησης του θέματος. Είναι προφανές ότι δεν μπορεί να υποκαταστήσει την εμπειρία που τους λείπει. Μπορεί όμως να κινητοποιήσει το ενδιαφέρον τους για έναν κόσμο λιγότερο οικείο αλλά ενδιαφέροντα.

- Το επόμενο πρωί ο εκπαιδευτικός βγάζει τα παιδιά στην αυλή του σχολείου και (με τη βοήθεια της σελίδας 32 του βιβλίου *Εδώ, εκεί κι αλλού*) τους δείχνει από πού ανατέλλει ο ήλιος και πού δύει, βοηθώντας τα έτσι να καταλάβουν την έννοια του προσανατολισμού.
- Ο εκπαιδευτικός ή κάποιο παιδί γράφει σε καρτέλες τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα και τα κολλάει στο χάρτη της Ελλάδας. Στη συνέχεια, εντοπίζουν στο χάρτη

τη Θράκη: πού βρίσκεται, ποια είναι τα σύνορά της.

- Στο χάρτη της Θράκης (από το παράλληλο υλικό για τα μαθήματα εκτός Γλώσσας) βρίσκουν από ποια θάλασσα βρέχεται, τις λίμνες, τα ποτάμια, τις μεγάλες πόλεις της. Βρίσκουν ακόμα το χωριό ή την πόλη τους και το σημειώνουν με μία πινέζα. Στη συνέχεια, εντοπίζουν γειτονικά και μακρινά χωριά.

(Η θεματική ενότητα μπορεί να συνεχιστεί με τη Θράκη στον κόσμο, σελίδες 44-51 του βιβλίου *Εδώ, εκεί κι αλλού*.)

- Ο εκπαιδευτικός εξηγεί στα παιδιά τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται στο χάρτη, για να δείξουν τη σιδηροδρομική γραμμή και το οδικό δίκτυο. Κάθε παιδί ανακοινώνει μια διαδρομή που κάνει πάνω στο χάρτη ξεκινώντας από το χωριό ή την πόλη του προς το διπλανό χωριό, τη μεγάλη πόλη, μια παραθαλάσσια πόλη, άλλες μεγάλες πόλεις, ένα νησί. Ανακοινώνει επίσης και τα μεταφορικά μέσα που χρησιμοποιεί κάθε φορά.
- Τα παιδιά σχεδιάζουν σε ομάδες διαδρομές μέσα στη Θράκη (όπως προτείνονται στη σελίδα 49 του βιβλίου *Εδώ, εκεί κι αλλού*). Παράλληλα, παίρνουν πληροφορίες από τις σελίδες 6-17 του βιβλίου *Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 μέρες*, τις καταγράφουν και τις ανακοινώνουν.

Με αυτές τις δραστηριότητες ο εκπαιδευτικός διδάσκει στη Μελέτη Περιβάλλοντος τον προσανατολισμό και την ανάγνωση του χάρτη. Ξεκινάει από το γνωστό και οικείο στα παιδιά περιβάλλον, όπως είναι αυτό του χωριού ή της πόλης όπου ζουν, και

συνεχίζει στο λίγο πιο μακρινό, όπως είναι ο νομός και το γεωγραφικό διαμέρισμα. Τα παιδιά συνδέουν τη γνώση για τη χρήση των μεταφορικών μέσων με αυτή του εντοπισμού στο χάρτη. Τέλος, περιγράφουν προφορικά και γραπτά διαδρομές μέσα στη Θράκη, δουλεύουν σε ομάδες και έτσι συνεισφέρει ο καθένας, ανάλογα με τις εμπειρίες του και τις γνώσεις του στα ελληνικά. Οι δραστηριότητες αυτές έχουν στόχο να εξασκηθούν τα παιδιά στην παραγωγή ενός κειμένου όπου απαιτείται χρονική ακολουθία.

- Ο εκπαιδευτικός φέρνει οντουλέ ή σκληρό χαρτόνι, εισιτήρια από όλα τα μεταφορικά μέσα, διαφημιστικά φυλλάδια ταξιδιών, ταξιδιωτικούς οδηγούς, δρομολόγια από εφημερίδες της περιοχής κ.λπ. Προτείνει στα παιδιά να «ταξιδέψουν» στην Ελλάδα και αλλού με τρένο, καράβι, αεροπλάνο και λεωφορείο. Τα παιδιά κατασκευάζουν με χαρτί οντουλέ ή σκληρό χαρτόνι ένα τρένο με λίγα βαγόνια, ένα αεροπλάνο, ένα λεωφορείο και ένα καράβι σε μέγεθος όσο το πλάτος του οντουλέ. Ζωγραφίζουν και κολλάνε πάνω στις κατασκευές τους επιβάτες, ρόδες, φτερά, πόρτες, παράθυρα και δίνουν στα μεταφορικά τους μέσα όνομα ή αριθμό ανάλογα.
- Ξεκινούν το ταξίδι με το λεωφορείο και αποφασίζουν για το πού θα πάνε με τη βοήθεια του οδικού χάρτη της Ελλάδας (σελίδα 5 του βιβλίου *Εμπορικοί δρόμοι*). Συζητούν με βάση τις εμπειρίες τους ή την εμπειρία του δασκάλου για την προετοιμασία του ταξιδιού. Μπορούν να ζωγραφίσουν τις αποσκευές που θα πάρουν μαζί τους και το σταθμό από τον οποίο θα ξεκινήσουν (με βάση

την εικόνα του βιβλίου *Στο παζάρι*, σελίδες 27, 29), να διαβάσουν από εφημερίδες της περιοχής τις ώρες αναχώρησης (με βάση τον πίνακα δρομολογίων), να φτιάξουν εισιτήρια (με βάση πραγματικά εισιτήρια που έχει φέρει ο εκπαιδευτικός). Μπορούν να μάθουν πώς γράφεται και διαβάζεται η ώρα (και με τους δύο τρόπους, σελίδες 46-47 του βιβλίου της Δ' τάξης *Χιονοϊστορίες*). Συνεχίζουν επιλέγοντας πάνω στο χάρτη τη διαδρομή που θα ακολουθήσουν και τα μέρη στα οποία θα σταματήσουν (μπορούν να αναζητήσουν περισσότερες πληροφορίες για αυτά τα μέρη από το βιβλίο *Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 μέρες*). Δραματοποιούν το ταξίδι παίρνοντας ρόλους επιβατών, υπαλλήλων σταθμού, οδηγού κ.λπ. Τέλος, κολλάνε όλο το υλικό που χρησιμοποίησαν πάνω στο λεωφορείο που έφτιαξαν.

Με αυτές τις δραστηριότητες ο εκπαιδευτικός διδάσκει Μελέτη Περιβάλλοντος. Τα παιδιά «ανοίγονται» ακόμα περισσότερο από το περιβάλλον της Θράκης σε όλη την Ελλάδα. Στη Γλώσσα, μαθαίνουν να διαβάζουν την ώρα και να αποκωδικοποιούν τις πληροφορίες που υπάρχουν σε διάφορες μορφές έντυπου λόγου. Παίζοντας, «ταξιδεύουν» και έτσι χρησιμοποιούν όλες τις γνώσεις που πήραν σε σχέση με τη διαδικασία του ταξιδιού. Με τον τρόπο αυτό η εκμάθηση της γλώσσας εγγράφεται σε ένα επικοινωνιακό πλαίσιο και η χρησιμότητά της γίνεται φανερή στα παιδιά: χρειάζομαι τη γλώσσα για να κινηθώ, να ταξιδέψω αλλού.

Το επόμενο ταξίδι μπορεί να είναι με το τρένο. Χρησιμοποιούν το χάρτη με το σιδηροδρομικό δίκτυο (σελίδα 5

του βιβλίου *Εμπορικοί δρόμοι*), την εικόνα του σταθμού (σελίδα 29 του βιβλίου *Στο παζάρι*), τις σελίδες 15-18 του βιβλίου της Γ' τάξης *Ο κρυμμένος θησαυρός*, το βιβλίο *Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 μέρες* και ό,τι άλλο υλικό έχει φέρει ο εκπαιδευτικός και σχεδιάζουν το ταξίδι όπως και πριν. Ο εκπαιδευτικός διαβάζει στα παιδιά το ημερολόγιο του Χουσεΐν που αφηγείται το ταξίδι του με τρένο από την Αθήνα στην Κομοτηνή (σελίδα 60 του βιβλίου της Δ' τάξης *Χιονοϊστορίες*). Στη συνέχεια, τα παιδιά φτιάχνουν ένα ομαδικό κείμενο για τη δική τους διαδρομή με το τρένο και το γράφουν στον πίνακα με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού. Κολλάνε όλο το υλικό που χρησιμοποίησαν πάνω στο τρένο που έφτιαξαν.

Ισχύει ό,τι αναφέρθηκε και στην προηγούμενη δραστηριότητα. Διαβάζοντας το ημερολόγιο του Χουσεΐν, που είναι και αυτός μαθητής, τα παιδιά μαθαίνουν πώς περιγράφεται με απλά λόγια μία διαδρομή και την αναπαράγουν, προσθέτοντας τις δικές τους εμπειρίες. Με το ομαδικό κείμενο ασκούνται σε κείμενο περιγραφικού χαρακτήρα και δουλεύουν ταυτόχρονα συντακτικό και ορθογραφία. Προσέχουν για την καλή εμφάνιση του γραπτού τους, αφού αυτό θα κολληθεί στην κατασκευή τους και καθένας θα έχει πρόσβαση σε αυτό.

- Για το ταξίδι με το αεροπλάνο μπορεί να χρησιμοποιηθεί η ιστορία του Χασάν, που ταξιδεύει από την Καβάλα για Ντύσσελντορφ (σελίδα 56 του βιβλίου της Δ' τάξης *Χιονοϊστορίες*). Τα παιδιά χρησιμοποιούν το χάρτη της Ευρώπης ή έναν παγκόσμιο, τις εικόνες των σελίδων

28, 31 του βιβλίου *Στο παζάρι* και υλικό σχετικό με τα αεροπλάνα που έχει φέρει ο δάσκαλος (διαβατήριο, οδηγίες για τους επιβάτες). Σχεδιάζουν αυτό το ταξίδι μαζί με το Χασάν, φτιάχνουν τα εισιτήριά τους και κάνουν τις δραστηριότητες των σελίδων 56-57 του βιβλίου της Δ' τάξης *Χιονοϊστορίες*. Μπορούν να παίξουν το ταξίδι με αεροπλάνο και, τέλος, κολλάνε το υλικό που χρησιμοποιήσαν πάνω στο αεροπλάνο που κατασκεύασαν.

- Ανάλογα δουλεύουν για το ταξίδι με καράβι με τη βοήθεια της σελίδας 6 του βιβλίου *Εμπορικοί δρόμοι*, των σελίδων 28, 30 του βιβλίου *Στο παζάρι*, του βιβλίου *Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 μέρες* και του υλικού που έχει φέρει ο δάσκαλος. Όπου είναι εφικτό, ο εκπαιδευτικός δείχνει στα παιδιά τη βιντεοταινία «Με αγάπη από τη Σύρο» (από το παράλληλο υλικό για τα μαθήματα εκτός Γλώσσας). Σχεδιάζουν και αυτό το ταξίδι και αποφασίζουν για τον τρόπο με τον οποίο θα το παρουσιάσουν.

Με το αεροπορικό ταξίδι τα παιδιά «βγαίνουν» και εκτός Ελλάδας, χρησιμοποιώντας ένα άγνωστο στα περισσότερα μεταφορικό μέσο, όπως είναι το αεροπλάνο, αλλά μέσα από μια αρκετά οικεία συνθήκη, αυτή της μετανάστευσης. Στη Γλώσσα διδάσκονται τα απόλυτα αριθμητικά μέσα από τους μήνες. Με το πλοίο τα παιδιά έρχονται σε επαφή με άλλο ένα αρκετά άγνωστο σε αυτά μεταφορικό μέσο. Ο εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί το θεατρικό παιχνίδι, την παντομίμα ή οτιδήποτε κρίνει κατάλληλο για να προσεγγίσουν τα παιδιά και αυτό το μέσο.

- Ο εκπαιδευτικός παροτρύνει τα παιδιά να γράψουν το καθένα για το ταξίδι που θα ήθελε να κάνει (προορισμό, μεταφορικό μέσο που θα χρησιμοποιήσει, περιγραφή του ταξιδιού) και να το ανακοινώσουν σε όλη την τάξη. Το ίδιο μπορεί να κάνει και ο εκπαιδευτικός.

(Όπου είναι εφικτό, μπορεί να οργανωθεί μια επίσκεψη σε κοντινό σταθμό τρένου, λεωφορείων κ.λπ. Επίσης, μπορεί να οργανωθεί ένα ταξίδι σε κοντινή μεγάλη πόλη με λεωφορείο.)

Με την τελευταία δραστηριότητα τα παιδιά συνδέουν τις γνώσεις και εμπειρίες που απέκτησαν από αυτή τη θεματική ενότητα και τις χρησιμοποιούν για κάτι που έχει νόημα για αυτά, συμμετέχοντας και τα ίδια σε φανταστικά ταξίδια. Μέσα από τις ανακοινώσεις των προτιμήσεών τους έχουν την ευκαιρία να μοιραστούν τις σκέψεις τους. Ο εκπαιδευτικός, συμμετέχοντας και ο ίδιος στην όλη διαδικασία, δημιουργεί κλίμα εμπιστοσύνης στα παιδιά. Ανάλογα με το πόσο και προς ποιες κατευθύνσεις θα επεκταθεί η θεματική ενότητα, υπολογίζεται ότι χρειάζεται από τρεις έως πέντε εβδομάδες.

Τροφές

Αυτή η θεματική ενότητα απευθύνεται σε παιδιά μεγάλων τάξεων (Ε', Στ' δημοτικού). Την επιλέξαμε διότι είναι ένα θέμα οικείο για κάθε παιδί, αφορά το προσωπικό του βίωμα και ταυτοχρόνως συνδέεται με τις πολιτισμικές και κοινωνικές παραμέτρους διαβίωσης. Δουλεύοντας αυτή τη θεματική ενότητα ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να ασχοληθεί με θέματα που σχετίζονται με τα μαθήματα της Γλώσσας, της Γεωγραφίας, της Φυσικής, της Ιστορίας, της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής και των Εικαστικών. Μέσα από το σχεδιασμό της ο εκπαιδευτικός στοχεύει να μάθουν οι μαθητές και οι μαθήτριες πώς η τροφή διαφοροποιείται ανάλογα με τον τόπο (εδώ και αλλού, στην Ελλάδα και στον υπόλοιπο κόσμο), τον πολιτισμό, το χρόνο (άλλοτε και τώρα) και τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες. Δηλαδή, η τροφή αποτελεί ένα έναυσμα ούτως ώστε τα παιδιά να μάθουν όχι μόνο πώς τρώμε, τι τρώμε, γιατί τρώμε, αλλά και πώς όλα αυτά σχετίζονται με την ιστορία και τον πολιτισμό. Επίσης, μπορεί να γίνει δουλειά και με τη γλώσσα, αφού θα χρησιμοποιηθούν διάφορες μορφές έντυπου λόγου (εξωσχολικά βιβλία, τραγούδια, συνταγές, σχολική εφημερίδα).

Με ποια μέσα και με ποιους τρόπους

Θα πρέπει να επαναλάβουμε ότι δουλεύοντας με θεματικές ενότητες ο εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί πολλαπλά εποπτικά μέσα και ενισχύει το κομμάτι εμπύχωσης στην τάξη, χρησιμοποιώντας διάφορες παιδαγωγικές τεχνικές (έρευνα και καταγραφή, μουσική, ζωγραφική, θεατρικό

παιχνίδι, παιχνίδια, δραματοποίηση). Ας δούμε αναλυτικά παρακάτω ένα παράδειγμα² πάνω στη συγκεκριμένη θεματική ενότητα.

- Ο εκπαιδευτικός και τα παιδιά συζητάνε για το τι έφαγαν χθες, τι τους αρέσει να τρώνε και ακούνε ένα τραγούδι που μιλάει για φαγητά, το «Να 'χαμε και τι να 'χαμε» από την ομώνυμη κασέτα. Το ακούνε πολλές φορές και μαθαίνουν να το τραγουδάνε. Μπορούν να φτιάξουν αυτοσχέδια μουσικά όργανα με αλουμινένια κουτιά από αναψυκτικά, βάζοντας μέσα φασόλια, φακές, ρύζι, ζυμαρικά και κλείνοντας την τρύπα με χαρτοταινία. Μπορούν ακόμα να διακοσμήσουν το κουτί εξωτερικά χρησιμοποιώντας ό,τι υλικό θέλουν. Έτσι, το τραγούδι που έμαθαν μπορούν να το επενδύσουν μουσικά με τα όργανά τους.
- Ο εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να ανοίξουν το ομώνυμο βιβλίο στη σελίδα 39. Διαβάζουν μαζί τα λόγια του τραγουδιού και καταγράφουν στον πίνακα όσα περισσότερα φαγητά μπορούν να βρουν μέσα σε αυτό.

² Το παράδειγμα αυτό μπορεί να βασιστεί στα εξής βιβλία και εκπαιδευτικό υλικό του *Προγράμματος Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων*, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2000:

- *Να 'χαμε και τι να 'χαμε,*
- *Τι ωραία που μυρίζει,*
- Στ' τάξη: *Ταξίδια με λόγια*, 1ο τεύχος,
- *Γλωσσικές δραστηριότητες προφορικές και γραπτές για τις Β' έως Στ' δημοτικού*, βιβλίο δασκάλου και υλικό μαθητή,
- *Τα προϊόντα στην αγορά.*

Μέσα από αυτές τις δραστηριότητες ο εκπαιδευτικός δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες ώστε τα παιδιά να κινητοποιηθούν με το τραγούδι και να συμμετάσχουν ρυθμικά ακόμη και οι μαθητές και οι μαθήτριες που δε μιλούν καλά ελληνικά. Η δημιουργία αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων κινητοποιεί το ενδιαφέρον τους και η ανάγνωση τραγουδιών ασκεί την ικανότητα κατανόησης μέσα από μια μορφή λόγου οικεία στα παιδιά.

- Τα παιδιά σηκώνονται και συμπληρώνουν το όνομά τους δίπλα σε όποια φαγητά προτιμούν. Το ίδιο κάνει και ο δάσκαλος. Έτσι σχηματίζονται ομάδες παιδιών ανάλογα με το αγαπημένο τους φαγητό: π.χ. η ομάδα «μακαρόνια με κιμά», η ομάδα «γεμιστές ντομάτες». Στην περίπτωση που τα παιδιά της τάξης είναι πολύ λίγα (μονοθέσια) οι δραστηριότητες μπορούν να γίνονται από όλα τα παιδιά του σχολείου και από τον εκπαιδευτικό, δηλαδή μπορούν να γίνουν δύο ομάδες: μία με δύο παιδιά και μία με ένα παιδί και τον εκπαιδευτικό. Τα μικρότερα παιδιά μπορούν να συμμετάσχουν σε εκείνες τις δραστηριότητες που έχουν παιγνιώδη μορφή και ανταποκρίνονται στο επίπεδό τους.
- Κάθε ομάδα ζωγραφίζει σε χαρτί Α4 το αγαπημένο της φαγητό και γράφει ποιο είναι. Σε ένα μεγάλο χαρτί του μέτρου βάζουν όλες τις ζωγραφιές με κοινό τίτλο «Τα αγαπημένα μας φαγητά».
- Κάθε ομάδα παρουσιάζει στις υπόλοιπες τον τρόπο με τον οποίο φτιάχνεται το αγαπημένο της φαγητό με δραματοποίηση.

- Διαβάζουν, συζητούν και μαθαίνουν πώς γράφονται οι συνταγές (με αφορμή τη συνταγή του βιβλίου της ΣΤ' τάξης *Ταξίδια με λόγια*, 1ο τεύχος, σελίδα 7).
- Τα μέλη κάθε ομάδας αναλαμβάνουν να φέρουν από το σπίτι τους ή να βρουν (από περιοδικά, οδηγούς μαγειρικής κ.λπ.) τις συνταγές των αγαπημένων τους φαγητών.

Αν τα παιδιά δεν μπορούν να βρουν τέτοια έντυπα, μπορεί να τα φέρει ο εκπαιδευτικός. Σε περίπτωση που υπάρχει πάνω από μία εκδοχή μαγειρέματος, η ομάδα αποφασίζει ποια συνταγή θα υιοθετήσει. Οι συνταγές μπορούν να παρουσιαστούν με δραματοποίηση μπροστά από ένα κουτί τηλεόρασης που θα έχουν φτιάξει τα παιδιά από χαρτόνι.

- Τα παιδιά φτιάχνουν με αυτές τις συνταγές το βιβλίο συνταγών της τάξης, το οποίο μπορεί να συμπληρωθεί με τη συνταγή που θα φέρει ο εκπαιδευτικός καθώς και με εκείνες που θα πάρουν τα παιδιά από φίλους, άλλους δασκάλους κ.λπ. Το βιβλίο μαγειρικής μπορεί να εμπλουτιστεί από φανταστικές συνταγές με υλικά που δεν είναι τρόφιμα, π.χ. μολύβια, γόμες, χρώματα κ.λπ. Κάποιες από αυτές τις συνταγές μπορούν να δημοσιευτούν στην εφημερίδα του σχολείου (η δημιουργία σχολικής εφημερίδας κρίνεται ένας πολύ άμεσος και επικοινωνιακός τρόπος συνεργασίας μέσα στο σχολείο).

Με αυτές τις δραστηριότητες δουλεύεται στο μάθημα της Γλώσσας η γραπτή και προφορική έκφραση, η κατανόηση, ο τρόπος γραφής των συνταγών (εξάσκηση στη χρήση της προστακτικής του

αορίστου). Τα παιδιά συνεργάζονται, παράγουν ένα δικό τους βιβλίο και δημιουργούν δικές τους, φανταστικές συνταγές. Έτσι, οι γραμματικοί κανόνες κατακτώνται με παιγνιώδη μορφή. Ο εκπαιδευτικός που αποδέχεται και ενθαρρύνει τη γραφή συνταγών με μη πραγματικές τροφές δημιουργεί κλίμα επιτρεπτικότητας στην τάξη. Εδώ θα πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι η επιτρεπτικότητα στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι ένας μοχλός που διευκολύνει την έκφραση μέσα στην τάξη ακόμη και από παιδιά των οποίων η γνώση των ελληνικών είναι μικρή. Η δημοσίευση της δουλειάς τους στη σχολική εφημερίδα βοηθά τα παιδιά να κατανοήσουν ότι αυτή η διαδικασία δε μένει στο στενό πλαίσιο της τάξης, αλλά μπορεί να μοιράζεται με τους υπόλοιπους μαθητές και εκπαιδευτικούς του σχολείου αλλά και των γύρω σχολείων.

- Ο εκπαιδευτικός ζητάει από κάθε ομάδα να καταγράψει σε λίστα από ποια υλικά είναι φτιαγμένο το αγαπημένο της φαγητό και να το ανακοινώσει στις υπόλοιπες ομάδες. Κάθε ομάδα μπορεί να συμπληρώνει την άλλη σε τυχόν ελλείψεις ή άλλες εκδοχές. Επίσης, οι ομάδες μπορούν να ανατρέχουν στον οδηγό μαγειρικής για να πάρουν τις πληροφορίες που χρειάζονται.
- Συζητάνε για το τι θα έπρεπε να προσέξουν αν αγόραζαν αυτά τα υλικά: την τιμή τους, τη μάρκα, την ημερομηνία λήξης τους και ό,τι άλλο επισημάνουν. Ο εκπαιδευτικός ρωτάει τα παιδιά αν θέλουν να κάνουν μια έρευνα στο κοντινό μακάλικο, αγορά, σουπερμάρκετ, παζάρι και να καταγράψουν στοιχεία για αυτά τα

υλικά. (Όπου αυτό δεν είναι εφικτό, ο εκπαιδευτικός σε συνεργασία με τα παιδιά φέρνουν τις συσκευασίες των προϊόντων ή εικόνες από συσκευασίες και φτιάχνουν τη γωνιά του μπακάλικου μέσα στην τάξη.) Ζητάει από κάθε ομάδα να βρει έναν τρόπο καταγραφής αυτών των στοιχείων. (Μπορούν να ανατρέξουν στο υπόδειγμα του πίνακα της σελίδας 20 του βιβλίου *Τι ωραία που μυρίζει* και να φτιάξουν ένα παρόμοιο, αφού πρώτα πάρουν πληροφορίες για τα στοιχεία που δε γνωρίζουν, π.χ. συντηρητικά, σελίδες 8, 9 του ίδιου βιβλίου.)

- Την επόμενη μέρα οι ομάδες πηγαίνουν στο κοντινό μπακάλικο (ή στη γωνιά με το μπακάλικο της τάξης) για να πάρουν τις πληροφορίες που χρειάζονται και συμπληρώνουν τους πίνακες. Επιστρέφοντας στο σχολείο υπολογίζουν τα χρήματα που θα χρειάζονταν για να αγοράσουν αυτά τα υλικά. (Μπορούν ακόμα να λύσουν το σταυρόλεξο της σελίδας 18 του βιβλίου *Ταξίδια με λόγια*, 1ο τεύχος, που έχει σχέση με τροφές.)

Μέσα από αυτές τις δραστηριότητες, όπου τα παιδιά μαθαίνουν για την τυποποίηση και συντήρηση των προϊόντων ο εκπαιδευτικός διδάσκει Φυσική, ενώ τα παιδιά μαθαίνουν να αναλύουν ένα σύνολο στα μέρη του και να ταξινομούν τα μέρη αυτά φτιάχνοντας πίνακες. Διαβάζοντας τις συσκευασίες των προϊόντων μαθαίνουν να αντλούν τις πληροφορίες που τους χρειάζονται. Με την επίσκεψη στο μπακάλικο τα παιδιά παίρνουν μαθήματα Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής και κάνουν έρευνα και καταγραφή των προϊόντων μέσα από τις συσκευασίες τους.

(Μπορεί να συνεχιστεί η θεματική ενότητα προς άλλη κατεύθυνση, αυτή του παζαριού. Βιβλίο *Στο παζάρι*, σελίδες 6-17, βιβλίο *Το παζάρι κι ο κόσμος του*, σελίδες 46-51, βιβλίο *Οι εμπορικοί δρόμοι*, σελίδες 21-29.)

- Κάθε ομάδα συζητάει για τη θεραπευτική αξία κάθε υλικού του πίνακα και συγκεντρώνει περισσότερες πληροφορίες για τα θεραπευτικά συστατικά από το βιβλίο *Τι ωραία που μυρίζει*, σελίδες 10-11. Συμπληρώνει, τέλος, τον πίνακα της σελίδας 11 με τα δικά της φαγητά.

- Με αφορμή αυτόν τον πίνακα οι ομάδες συζητάνε για τη θεραπευτική αξία του αγαπημένου τους φαγητού, και συγκεντρώνουν πληροφορίες για τη διατροφική πυραμίδα από τα βιβλία *Γλωσσικές δραστηριότητες προφορικές και γραπτές για τις Β΄ έως ΣΤ΄ τάξεις δημοτικού* (σελίδα 57 στο βιβλίο δασκάλου και σελίδες 79-83 στο υλικό για το μαθητή, δραστηριότητα 35). Ο εκπαιδευτικός παροτρύνει κάθε ομάδα να φτιάξει τη δική της διατροφική πυραμίδα. Μπορούν να κόψουν εικόνες από περιοδικά, σχετικές με φαγητά, και να τις κολλήσουν στην πυραμίδα που θα έχει φτιάξει κάθε ομάδα. Ο εκπαιδευτικός επισημαίνει τη μεγάλη διατροφική αξία των φρούτων και λαχανικών στην πυραμίδα και προτρέπει τα παιδιά να διαβάσουν την ιστορία ενός μήλου στις σελίδες 13-16 του βιβλίου *Τα προϊόντα στην αγορά*. (Μπορούν να κάνουν και τις σχετικές δραστηριότητες της σελίδας 16.)

- Μπορούν να παίξουν το εξής παιχνίδι: «Φρούτο, λαχανικό ή φαγητό». Ένα παιδί σκέφτεται μια λέξη που να ταιριάζει σε μία από τις τρεις αυτές κατηγορίες. Λέει στα υπόλοιπα παιδιά ποια κατηγορία διάλεξε και αυτά του

κάνουν ερωτήσεις με σκοπό να βρουν ποια είναι η λέξη. Στις ερωτήσεις θα πρέπει να απαντά με ένα απλό «ναι» ή «όχι». Αν οι άλλοι δε βρίσκουν τη λέξη, ζητάνε περισσότερες διευκρινίσεις και τους απαντάει με ολόκληρη πρόταση. Ο πρώτος που θα μαντέψει σωστά θα σκεφτεί την επόμενη λέξη.

- Επίσης, σε αυτό το σημείο ο εκπαιδευτικός, σε συνεργασία με τα παιδιά, ετοιμάζει μια παράσταση με μαριονέτες, φτιαγμένες από λαχανικά και φρούτα. (Στην περίπτωση που δεν είναι εφικτό να φτιαχτούν οι μαριονέτες με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά μπορούν να φτιάξουν χάρτινες μάσκες φρούτων και λαχανικών). Τα παιδιά μπορούν να γράψουν τους διαλόγους, να σκηνοθετήσουν και να επενδύσουν μουσικά την παράσταση με τα αυτοσχέδια μουσικά όργανα που έχουν φτιάξει. (Περισσότερες πληροφορίες μπορεί να πάρει ο εκπαιδευτικός από τα βιβλία *Γλωσσικές δραστηριότητες προφορικές και γραπτές για τις Β' έως ΣΤ' τάξεις δημοτικού*, βιβλίο δασκάλου, σελίδες 19-20, και στο υλικό για το μαθητή, δραστηριότητα 7 «υπερθέαμα στο λαχανόκηπο», σελίδες 24-29.)

Μέσα από τις δραστηριότητες αυτές ο εκπαιδευτικός διδάσκει στη Φυσική τις κατηγορίες τροφών, τη διατροφική πυραμίδα και την ανάπτυξη των φυτών. Τα παιδιά αναπτύσσουν τη λογική και την αφηρημένη σκέψη, ενώ παράλληλα δουλεύουν με τη γλώσσα.

Ο εκπαιδευτικός προτείνει στα παιδιά, αφού πλέον γνωρίζουν τη διατροφική αξία πολλών προϊόντων, να χωρι-

στούν σε δύο ομάδες (στην περίπτωση του μονοθέσιου ο χωρισμός γίνεται όπως αναφέρθηκε παραπάνω) και να ασχοληθούν με τις διατροφικές συνήθειες στην Ελλάδα και στον υπόλοιπο κόσμο. Η μία ομάδα να γνωρίσει τις διατροφικές συνήθειες των ελλήνων (με τη βοήθεια του βιβλίου της Στ' τάξης *Ταξίδια με λόγια*, 1ο τεύχος, σελίδες 2-3, «Οι άνθρωποι στην Ελλάδα τρώνε», και του βιβλίου *Τι ωραία που μυρίζει*, σελίδα 6). Η άλλη ομάδα να ασχοληθεί με τις διατροφικές συνήθειες σε άλλα μέρη του κόσμου (με τη βοήθεια του βιβλίου *Τι ωραία που μυρίζει*, σελίδες 4-7). Τέλος, η μία ομάδα να ανακοινώσει στην άλλη τα στοιχεία που βρήκε και να τα συγκρίνει, π.χ. ρύζι καλλιεργούν και τρώνε στην Ασία, αλλά και στην Ελλάδα υπάρχουν ορυζώνες.

- Τα παιδιά δουλεύουν με τον εκπαιδευτικό τις διατροφικές συνήθειες στην αρχαία Αθήνα (σελίδες 51-52 και 57 του βιβλίου *Μ' ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη*). Μπορούν να συγκρίνουν το τότε με το σήμερα βρίσκοντας ομοιότητες και διαφορές.

Μέσα από αυτές τις δραστηριότητες ο εκπαιδευτικός διδάσκει Γεωγραφία, αφού τα παιδιά εντοπίζουν στο χάρτη τις χώρες που τους ενδιαφέρουν και παίρνουν πληροφορίες για αυτές. Με αφορμή την καθημερινή ζωή στην αρχαία Αθήνα διδάσκει Ιστορία και με αφορμή την οργάνωση της κοινωνικής ζωής εδώ, αλλού, καθώς και στα αρχαία χρόνια διδάσκει Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή. Επίσης, διδάσκει Γλώσσα μέσα από την επεξεργασία των κειμένων και τις ανακοινώσεις των παιδιών (προφορικά και γραπτά).

- Για να μάθουν περισσότερα για τις διατροφικές συνήθειες των άλλων λαών, τα παιδιά μπορούν να παίξουν το επιτραπέζιο παιχνίδι «Ο γύρος του κόσμου με ένα πιάτο» (από το βιβλίο *Τι ωραία που μυρίζει*, σελίδες 21-27).
- Φτιάχνουν ένα μεγάλο παγκόσμιο χάρτη και σε κάθε χώρα τα παιδιά ζωγραφίζουν τις συνήθειες και τα φαγητά που περιγράφονται στο επιτραπέζιο παιχνίδι. Συμπληρώνουν το χάρτη με στοιχεία που έχουν μάθει και σχετίζονται με διατροφικές συνήθειες.

Εδώ ο εκπαιδευτικός διδάσκει Γεωγραφία: εντοπίζουν στο χάρτη τις χώρες που αναφέρονται στο επιτραπέζιο παιχνίδι, ασχολούνται με την κοινωνική και οικονομική ζωή αυτών των λαών. Τα παιδιά μαθαίνουν ακόμα να ακολουθούν γραπτούς κανόνες επιτραπέζιου παιχνιδιού. Φτιάχνουν παγκόσμιο χάρτη παραθέτοντας με εικαστικό τρόπο τα στοιχεία που χρειάζονται και αναπτύσσουν τη δημιουργικότητά τους.

(Μπορούμε να συνεχίσουμε τη θεματική μας ενότητα προς την κατεύθυνση των εθίμων-γιορτών στον κόσμο: *Ηλιοϊστορίες*, βιβλίο Δ' τάξης, σελίδες 45-55, και *Ταξίδια με λόγια*, βιβλίο ΣΤ' τάξης, 1ο τεύχος, σελίδα 5.)

- Μετά το επιτραπέζιο παιχνίδι ο εκπαιδευτικός ρωτάει τα παιδιά αν θα ήθελαν να μάθουν πώς φτιάχνονται τα φαγητά των τεσσάρων χωρών που βρίσκονται στο βιβλίο *Τι ωραία που μυρίζει* (σελίδες 24-27). Τα παιδιά χωρίζονται σε τέσσερις ομάδες, όσες και οι χώρες. Στην

περίπτωση του μονοθέσιου ασχολούνται όλα τα παιδιά με κάθε χώρα ξεχωριστά. Κάθε ομάδα φέρνει από το σπίτι όσα από τα υλικά των συνταγών βρει (όπου αυτό δεν είναι εφικτό, ο εκπαιδευτικός φέρνει ο ίδιος τα υλικά που χρειάζονται). Παίζουν το παιχνίδι του Κιμ ως εξής: κάθε ομάδα ή κάθε παιδί δείχνει και ονομάζει κάθε υλικό στις υπόλοιπες ομάδες ή στα υπόλοιπα παιδιά. Σκεπάζουν τα υλικά με ένα πανί και καλούν κάποιον από τις υπόλοιπες ομάδες να πιάσει, να γευτεί, να μυρίσει και να βρει το υλικό που κρύβεται κάτω από το πανί. Το ίδιο κάνουν και οι υπόλοιπες ομάδες.

- Επιλέγουν μία από τις συνταγές και κάνουν λίστα με τα υλικά που χρειάζονται και τα σκεύη που πρέπει να φέρουν από το σπίτι. Ψωνίζουν τα υλικά από το κοντινό μπακάλικο και μαγειρεύουν το φαγητό ή το γλυκό που επέλεξαν στην τάξη. Καλούν το διπλανό τμήμα (τάξη) καθώς και άλλους δασκάλους να γευτούν μαζί τους τη δημιουργία τους και ακούν στο κασετόφωνο το τραγούδι «Να 'χαμε και τι να 'χαμε» από την ομώνυμη κασέτα.

Μέσα από αυτές τις δραστηριότητες, όπου ο εκπαιδευτικός δημιουργεί ένα κλίμα χαράς, κλείνει η θεματική ενότητα. Όλοι μαζί απολαμβάνουν όχι μόνο το φαγητό αλλά και όσα κατέκτησαν μέσα από αυτή τη διαδικασία. Έτσι, κινητοποιούνται τα παιδιά για να ζητήσουν μόνα τους να συνεχίσουν το ταξίδι της γνώσης. Ανάλογα με το πόσο και προς ποιες κατευθύνσεις θα επεκταθεί η θεματική ενότητα, υπολογίζεται ότι χρειάζονται από δέκα μέρες έως ένας μήνας.

Τελικά τι προσφέρει η εμπύχωση στην τάξη;

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι, όπως φαίνεται τόσο μέσα από την ανάλυση του παραδείγματος της τάξης που παρουσιάσαμε, όσο και μέσα από τις θεματικές ενότητες που προτείνονται, εμπύχωση δε σημαίνει: «κάνω δραστηριότητες παιγνιώδεις χωρίς στόχο». Είναι η αρχή μιας παιδαγωγικής διαδικασίας που μπορεί να ξεκινάει από το παιχνίδι για να ανασύρει δεξιότητες και προϋπάρχουσες γνώσεις του κάθε μαθητή, να δώσει ερεθίσματα τέτοια που θα βοηθήσει τα παιδιά να μπουν στη διαδικασία μάθησης, να οδηγηθούν στην ανακάλυψη της γνώσης. Θα πρέπει εδώ να επαναλάβουμε πως η πρόταση των παραπάνω παραδειγμάτων είναι εντελώς ενδεικτική και αποσκοπεί στο να βοηθήσει τον εκπαιδευτικό να φανταστεί και να σχεδιάσει μόνος του ανάλογα παραδείγματα. Η φύση και η λογική των θεματικών ενοτήτων «επιβάλλουν» την αυτενέργεια εκπαιδευτικού και μαθητών, καθώς όλος ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός βρίσκεται σε συνάρτηση με τις επιμέρους συνθήκες του εκάστοτε εκπαιδευτικού πλαισίου. Απλά, η χρήση των θεματικών ενοτήτων, όπου λαμβάνει υπόψη της τις συνθήκες αυτές, βοηθά τα παιδιά να μπουν ουσιαστικά στη διαδικασία της μάθησης, γιατί στηρίζεται στην πα-

ραδοχή ότι καθένας που συμμετέχει στη μαθησιακή διαδικασία είναι διαφορετικός. Τα πολλαπλά και διαφορετικά μέσα, η χρήση πολλών πηγών βοηθούν τους μαθητές και τις μαθήτριες ώστε να παίρνει ο καθένας αυτό που του ταιριάζει για να φτάσει στην κατάκτηση της γνώσης. Η γνώση δεν είναι αποσπασματική, οικοδομείται μέσα από την παρουσίαση του όλου και καταλήγει στα μέρη και αυτό γίνεται μέσα από προσωπικές εμπειρίες. Όπως ο εκπαιδευτικός μαθαίνει, έτσι και οι μαθητές και οι μαθήτριες μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν μέσα από μια τέτοια διαδικασία. Ο εκπαιδευτικός αλλάζοντας το ρόλο του γίνεται πιο ευρηματικός, επιτρεπτικός, ευέλικτος. Βλέπει τη δουλειά του με μεγαλύτερο ενδιαφέρον, γιατί τα παιδιά ανταποκρίνονται, τον ανατροφοδοτούν και έτσι εμπυχώνεται και ο ίδιος.

Η εμπύχωση στην τάξη δεν είναι πανάκεια: είναι ένας τρόπος δουλειάς που εμπλέκει εκπαιδευτικούς και παιδιά σε μια δημιουργική διαδικασία, η οποία επιτρέπει μια διαφορετική προσέγγιση της σχολικής γνώσης: δεν πρόκειται για μια στείρα απομνημόνευση, αλλά για μια δημιουργική πορεία.

Βιβλιογραφία

- Ανδρούσου Α., *Εγώ κι εσύ, εδώ κι εκεί*, Παιδαγωγική βαλίτσα, Θεμέλιο, Αθήνα, 1996
- Βαφέα Α. (επιμ.), *Το πολύχρωμο σχολείο. Μία εμπειρία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης μέσα από την τέχνη*, Νήσος, Αθήνα, 1996
- Δημοπούλου Μ., Ζόμπολας Τ., Μπαμπίλα Ε. & Χατζημιχαήλ Μ., *Περιβαλλοντική αγωγή για μικρά παιδιά*, Καλειδοσκόπιο, Αθήνα, 2001
- Εικαστική αγωγή*, Βιβλίο για το δάσκαλο, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 1992
- Fore G. & Lascar S., *Το Θεατρικό παιχνίδι*, Gutenberg, Αθήνα, 1990
- Ζακοπούλου Α., *Παιχνίδια με το χρόνο για μικρά και μεγαλύτερα παιδιά*, Εκκρεμές, Αθήνα, 1995
- Θεατρική αγωγή*, Βιβλίο για το δάσκαλο, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 1994
- Κοντολέων Μ., *Ο χιονάνθρωπος που δεν ήθελε να λιώσει*, Πατάκης, Αθήνα, 1999
- Κωνσταντινίδου Β., Ματθαίου Σ. & Χαβιαράς Π., *Ταξιδεύοντας και δημιουργώντας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1997
- Μουσική αγωγή*, Βιβλίο για το δάσκαλο, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 1994
- Ουάιλντ Ό., *Ο εγωιστής γίγαντας*, Μίνωας, Αθήνα, 1990
- Ροντάρι Τζ., *Ο ανθρωπάκος της βροχής*, Δελφίνι, Αθήνα, 1999
- Σκούρτου Ε. (επιμ.), *Τετράδια εργασίας Νάξου, Διγλωσσία*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος, 2000
- Το δέντρο, Οι πρώτες ανακαλύψεις μου*, Αστέρης Δεληθανάσης, Αθήνα, 1992
- Χρυσαφίδης Κ., *Βιωματική-Επικοινωνιακή διδασκαλία: Η εισαγωγή της μεθόδου project στο σχολείο*, Gutenberg, Αθήνα, 2000

Wagreyway D. & Thomson Sh., *Εξερευνώντας τη μουσική*,
Νήσος, Αθήνα, 1992

Στα παραδείγματα χρησιμοποιήθηκαν βιβλία και εκπαιδευτικό υλικό του *Προγράμματος Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων*, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2000:

- Α' τάξη: *Καλό ταξίδι*, 4ο βιβλίο,
- Β' τάξη: *Μια μέρα στο δάσος*, 1ο βιβλίο,
- Β' τάξη: *Ο Θωμάς φεύγει*, 2ο βιβλίο,
- Γ' τάξη: *Ο κρυμμένος θησαυρός*, 1ο βιβλίο,
- Δ' τάξη: *Χιονοϊστορίες*, 2ο βιβλίο,
- Στ' τάξη: *Ταξίδια με λόγια*, 1ο τεύχος,
- *Προφορικές γλωσσικές δραστηριότητες για την Α' και Β' δημοτικού*, βιβλίο δασκάλου,
- *Προφορικές γλωσσικές δραστηριότητες για την Α' και Β' δημοτικού*, υλικό μαθητή,
- *Γλωσσικές δραστηριότητες προφορικές και γραπτές για τις Β' έως Στ' δημοτικού*, βιβλίο δασκάλου,
- *Γλωσσικές δραστηριότητες προφορικές και γραπτές για τις Β' έως Στ' δημοτικού*, υλικό μαθητή,
- *Μια μέρα δρόμος*,
- *Τα προϊόντα στην αγορά*,
- *Ένα μήνυμα σου στέλνω*,
- *Να 'χαμε και τι να 'χαμε*,
- *Εδώ, εκεί κι αλλού*,
- *Μ' ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη*,
- *Εμπορικοί δρόμοι*,
- *Στο παζάρι*,
- *Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 μέρες*,
- *Τι ωραία που μυρίζει*,

- *Το παζάρι κι ο κόσμος του,*
- *Οδηγίες για τη διδασκαλία των βιβλίων της Α΄ τάξης, βιβλίο δασκάλου,*
- *Οδηγίες για τη διδασκαλία των βιβλίων της Β΄ τάξης, βιβλίο δασκάλου,*
- *Οδηγίες για τη διδασκαλία των βιβλίων της Γ΄ τάξης, βιβλίο δασκάλου.*

Επιμέλεια κειμένου: Μαρία Ζωγραφάκη
Τυπογραφική επιμέλεια: Παναγιώτα Διδάχου
Σελιδοποίηση: Ειρήνη Μίχα
Εξώφυλλο: Δάφνη Κονταργύρη, Ειρήνη Μίχα

Εκτύπωση και βιβλιοδεσία: On Demand A.E.